

Міністерство освіти та науки України
Херсонський державний університет
Факультет бізнесу і права
Кафедра публічного та міжнародного права
і правоохоронної діяльності

Риженко І. М., Гладенко О.М., Чабан Н. І.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до виконання, захисту та оцінювання кваліфікаційних робіт
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 293 «Міжнародне право»
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»

Херсон – 2021

Рекомендовано на засіданні кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності

Протокол № 4 від 10 листопада 2020 р.

Схвалила науково-методична рада Херсонського державного університету

Протокол № 5 від «18» лютого 2021 р.

Рекомендувала до друку вчена рада Херсонського державного університету

Протокол № 11 від «22» лютого 2021 р.

—

Укладачі:

Риженко Ірина Миколаївна, в. о. завідувачки кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності Херсонського державного університету, кандидатка юридичних наук, доцентка

Гладенко Олександр Миколайович - доцент кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності Херсонського державного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Чабан Наталя Іванівна, учителька української мови та літератури, художньої культури Херсонського Таврійського ліцею мистецтв Херсонської міської ради, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Рецензенти:

Ладиченко Віктор Валерійович, доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного права та правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України

Короткий Тимур Робертович, кандидат юридичних наук, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного авіаційного університету

Методичні рекомендації до виконання, захисту та оцінювання кваліфікаційних робіт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 293 «Міжнародне право» галузі знань «Міжнародні відносини» / І. М. Риженко, О. М. Гладенко., Н. І. Чабан. Вид. друге, перероблене й доповнене. Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2021. 35 с.

У посібнику представлено методичні рекомендації до підготовки й написання кваліфікаційних робіт, загальні вимоги щодо їх оформлення та підготовки до публічного захисту в екзаменаційній комісії з атестації здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр».

© Риженко І. М., 2021

© Гладенко О.М., 2021

© Чабан Н. І., 2021

© ХДУ, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ Й НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	6
1.1 Загальні вимоги до виконання кваліфікаційної роботи	6
1.2 Вибір та обґрунтування теми кваліфікаційної роботи	10
1.3 Опрацювання літературних джерел	12
РОЗДІЛ 2. ОФОРМЛЕННЯ Й ПІДГОТОВКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ	16
2.1 Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи	16
2.2 Підготовка кваліфікаційної роботи до захисту	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	26
ДОДАТКИ	28

ВСТУП

Виконання здобувачами кваліфікаційної роботи передбачено чинним законодавством у сфері освіти й науки України, а саме, Законом України «Про вищу освіту», наказами Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 № 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської Декларації у системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки», від 13.07.2007 № 612 «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2010 року», від 16.10.2009 № 943 «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи», методичними рекомендаціями від 26.02.2010 № 1/9-119 «Впровадження ECTS в українських університетах» і наказами Херсонського державного університету (далі — ХДУ) щодо нормативного забезпечення організації освітнього процесу.

Методичні рекомендації розроблено з метою надання здобувачам освіти дієвої допомоги на таких етапах виконання кваліфікаційної роботи, як: вибір теми та її остаточне редагування; розробка розгорнутого плану й структури роботи; організації та проведення наукового дослідження з обраної проблеми у сфері міжнародного права й міжнародної діяльності, підготовки окремих розділів і підрозділів; остаточного оформлення і підготовки до захисту кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії. Наведені алгоритми наукового дослідження і розробки здобувачами питань обраної проблеми розкривають особливості аналітичної роботи з джерелами інформації про стан теорії і практики права у світі, самостійну роботу з обґрунтування методики розв'язання поставлених у кваліфікаційній роботі завдань, систематизацію та узагальнення отриманих у ході дослідження результатів.

Перед написанням кваліфікаційної роботи рекомендується ознайомитися з Положенням про кваліфікаційну роботу (проект) затверджено наказом ХДУ від 09.10.2020 № 953-Д (розміщено на офіційному сайті ХДУ <http://www.kspu.edu/>).

Мета виконання кваліфікаційної роботи полягає в поглибленні й узагальненні знань теоретичної підготовки, а також удосконаленні в

теоретичному і практичному плані компетентностей здобувача освіти зі спеціальності 293 «Міжнародне право».

Кваліфікаційна робота є результатом самостійної творчої діяльності здобувача й має навчально-дослідницький характер, в основі якого лежить вивчення літературних джерел з обраної теми, пошук і аналіз передового професійного досвіду кращих фахівців у сфері права. Робота над конкретною проблемою з оптимізації правового життя людства сприяє формуванню у студентів компетентностей користування науковою, юридичною і спеціальною літературою, а також правознавчими технологіями розв'язання порушених юридичних проблем.

Кваліфікаційна робота базується на компетентностях, здобутих здобувачем у процесі вивчення дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки фахівців зі спеціальності 293 «Міжнародне право».

До кваліфікаційних робіт висуваються як загальнодидактичні вимоги, так і вимоги, зумовлені специфікою спеціально-профільованих правознавчих дисциплін. Дотримання цих вимог забезпечує як необхідність, так і можливість досягнення здобувачем певних показників теоретико-методологічної і практичної підготовки за освітньо-професійною програмою «Міжнародне право».

РОЗДІЛ 1.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ Й НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1 Загальні вимоги до виконання кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота виконується здобувачами на завершальному етапі навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та є складовою державної атестації. Кваліфікаційна робота передбачає поглиблення, систематизацію, закріплення теоретичних і практичних знань зі спеціальності 293 «Міжнародне право», застосування їх у процесі вирішення конкретних наукових завдань, формування умінь самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження проблем, що виникають у процесі зовнішньоекономічної діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування, а також зовнішні відносини між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами різних національностей і юрисдикційних міжнародних відносин.

Вимоги до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи передбачено в Положенні про кваліфікаційну роботу (проект) затверджено наказом ХДУ від 09.10.2020 № 953-Д (далі – Положення).

Основне завдання кваліфікаційної роботи – продемонструвати рівень освітньої кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і розв’язувати конкретні наукові завдання. Тому вона повинна відповідати таким загальним вимогам:

- кваліфікаційна робота виконується українською мовою;
- вона повинна бути самостійно виконаним дослідженням;
- оформлюється відповідно до вимог, які зазначені в Положенні, з дотриманням термінів її виконання;
- тема роботи повинна бути актуальною, відповідати сучасному стану й перспективам розвитку галузі міжнародного права в суспільному житті, під час вибору теми враховуються реальні проблеми та завдання сучасності;
- робота мусить відповідати професійно-навчальному напрямку, тобто її зміст включає використання компетентностей, набутих у ході опанування студентом навчальних дисциплін підготовки бакалаврів зі спеціальності

293 «Міжнародне право»;

- студент мусить розкрити тему кваліфікаційної роботи на основі змістового аналізу літературних джерел з теми дослідження, передового професійного досвіду юристів і сучасних досягнень у галузі як національного права України, так і інших держав;
- зміст роботи має містити елементи наукової творчості й самостійного дослідження, тобто здобувач повинен розкрити теоретичні положення у зв'язку з практикою їх застосування та перспективами розвитку проблем міжнародного права;
- у висновках слід відобразити результати проведеного дослідження й подати рекомендації їх упровадження в практику;
- за структурою робота має вступ; основну частину; висновки; список використаних джерел; додатки (за необхідності);
- текст роботи здобувач будує, викладає та оформлює відповідно до державного стандарту;
- обсяг основної текстової частини кваліфікаційної роботи повинен становити не менше 20 сторінок комп'ютерного набору, до зазначеного обсягу не входять сторінки зі списком використаних джерел і додатки. Кількість наведених бібліографічних джерел у переліку повинна бути не менше 20, до переліку використаних джерел відносять, ті джерела, на які було зроблено покликання в роботі;
- здобувач подає виконану кваліфікаційну роботу на кафедру для перевірки та рецензування відповідно до Порядку виявлення та запобігання академічного плагіату в науково-дослідній і навчальній діяльності здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті, затвердженого наказом ХДУ від 04.09.2020 № 800-Д (далі – Порядок).

Не пізніше як за місяць до атестації рішенням засідання випускової кафедри визначається термін (до 3-х робочих днів), протягом якого за наявності рекомендації наукового керівника здобувачі вищої освіти зобов'язані надіслати з власних електронних адрес два примірники (повний і скорочений) кваліфікаційної роботи (проекту) і заяву в електронній формі (п. 7.2. Порядку) на корпоративну електронну пошту помічникові декана із забезпечення якості освіти факультету, на якому навчаються здобувачі.

У разі недотримання мінімального рівня унікальності для першого

(бакалаврського) рівня кваліфікаційна робота автоматично не допускається до захисту. У таблиці 1 наведено критерії та рекомендації для аналізування результатів перевірки кваліфікаційних робіт (проектів) на унікальність.

Таблиця 1

Критерії та рекомендації для аналізування результатів перевірки кваліфікаційних робіт (проектів) на унікальність

(округлення до цілих чисел відбувається за стандартними правилами)

Унікальність	Кваліфікаційний рівень вищої освіти	
	перший (бакалаврський)	Рекомендація
Високий рівень	82-100	Відмінний рівень унікальності. Робота рекомендується до атестації.
Достатній рівень	64-81	Добрий рівень унікальності. Робота рекомендується до атестації.
Середній рівень	55-63	Задовільний рівень унікальності. Робота рекомендується до атестації із зауваженнями.
Низький рівень	51-54	Низький рівень унікальності. Робота потребує суттєвого доопрацювання. Робота не рекомендується до атестації.
Незадовільний рівень	0-50	Незадовільний рівень унікальності. Робота не рекомендується до атестації.

Виконання кваліфікаційної роботи потребує поглибленого й творчого вивчення здобувачем юридичних дисциплін, самостійного аналізу правових положень і практики їх застосування в реальних життєвих ситуаціях. Беручись до виконання кваліфікаційної роботи, здобувач має можливість ознайомитись у бібліотеці ХДУ з текстами кваліфікаційних (випускових) робіт попередніх років, що допоможе організувати роботу з обраної теми: створити конкретне уявлення про кваліфікаційну роботу, її обсяг, зміст, оформлення наукового апарату, бібліографічних джерел. Відповідно основними етапами виконання кваліфікаційної роботи є:

1. Вибір теми й об'єкту дослідження, затвердження теми.
 2. Розробка завдання кваліфікаційної роботи, складання календарного плану її виконання.
 3. Опрацювання літературних та інтернет джерел.
 4. Збирання та обробка фактологічного матеріалу щодо дослідження юридичної проблеми.
 5. Написання першого варіанту тексту, подання його науковому керівникові для ознайомлення.
 6. Усунення недоліків, написання остаточного варіанту тексту, оформлення кваліфікаційної роботи.
 7. Самостійна перевірка на унікальність кваліфікаційної роботи (за бажанням здобувача).
 8. Надсилання кваліфікаційної роботи для обов'язкової зовнішньої перевірки на унікальність до Наукової бібліотеки ХДУ відповідно до п. 7.2. Порядку. Перевірка кваліфікаційної роботи безкоштовна для здобувача вищої освіти ХДУ.
 9. Ознайомлення з довідкою про перевірку й звітом подібності.
 10. Після ознайомлення з довідкою і звітом подібності підготовка науковим керівником відгуку, а рецензентом – рецензії на кваліфікаційну роботу здобувача, в яких обов'язково обґрунтовується відсоток текстових збігів у кваліфікаційній роботі та підтверджується/спростовується відсутність плагіату.
 11. Подання роботи на рецензування.
 12. Попередній захист кваліфікаційної роботи на засіданні кафедри.
 13. Внутрішня експертиза кваліфікаційної роботи.
 14. Захист кваліфікаційної роботи в атестаційній кваліфікаційній комісії.
- Кожному здобувачеві кафедра призначає наукового керівника, який надає науково-методичну допомогу в роботі над кваліфікаційною роботою.
- Науковий керівник кваліфікаційної роботи:
- формулює тему кваліфікаційної роботи (проекту) і разом зі здобувачем освіти визначає мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження;
 - рекомендує студентіві необхідну основну літературу з теми і WEB-ресурси;
 - здійснює організаційну й науково-методичну допомогу шляхом

проведення консультацій;

- контролює хід виконання роботи;
- періодично інформує випускову кафедру про хід виконання роботи студентом;

студентом;

- перевіряє оформлення виконаної кваліфікаційної роботи;
- готує відгук наукового керівника про кваліфікаційну роботу.

Здобувач, який виконує кваліфікаційну роботу:

– самостійно обґрунтовує актуальність і соціальну значущість проблеми, пов'язаної з темою кваліфікаційної роботи;

– здійснює збирання та обробку інформації з теми кваліфікаційної роботи;

– вивчає та аналізує зібрані матеріали;

– усебічно досліджує проблему, приймає самостійні рішення, враховуючи думку наукового керівника;

– оформляє результати вирішення проблеми відповідно до вимог, зазначених у Положенні;

– готує засоби візуалізації результатів кваліфікаційної роботи (комп'ютерні презентації, програми, відеоролики, друковані посібники, рекомендації тощо);

– несе повну відповідальність за зміст і оформлення кваліфікаційної роботи.

Рішення про готовність кваліфікаційної роботи до захисту приймається на засіданні кафедри.

1.2 Вибір та обґрунтування теми кваліфікаційної роботи

Підготовку до написання кваліфікаційної роботи починають з вибору теми, яка має бути актуальною і конкретною. Здобувачам надається право запропонувати власну тему кваліфікаційної роботи з обґрунтуванням доцільності її розробки. У таких випадках перевага надається темам, що продовжують тематику виконаної курсової роботи чи темам, безпосередньо пов'язаним з місцем майбутньої професійної діяльності випускника. Отже,

формулюючи тему кваліфікаційної роботи, необхідно враховувати її актуальність і практичну значущість. Найбільшу цінність має кваліфікаційна робота, висновок якої буде корисним для практики застосування норм чинного законодавства, розробки конкретних рекомендацій з актуальних питань міжнародного права.

У тематиці кваліфікаційних робіт можна виділити чотири типи наукових проблем, що мають відношення до розвитку юридичної теорії і практики:

- наукові проблеми, пов'язані з використанням сучасних філософських, історичних, психологічних та інших підходів до формування та здійснення зовнішньої політики, принципи організації системи (наприклад, аналіз філософських концепцій становлення міжнародних інституцій; вивчення історії становлення міжнародних організацій тощо);
- наукові проблеми юридичної теорії, насамперед розробки її понятійно-категоріальної системи, обґрунтування інституційних механізмів правового регулювання європейської інтеграції; вивчення критеріїв аналізу практики органів євроінтеграційних об'єднань, зокрема, рішення Суду ЄС та національних судових установ держав-членів тощо;
- наукові проблеми юридичної практики, зокрема, узагальнення досвіду професійної діяльності юристів, вивчення змісту, методів і засобів юридичної практики, обґрунтування технологій правової допомоги різним категоріям населення у вітчизняних і зарубіжних юридичних установах, процеси адаптування і використання міжнародно-правових норм і принципів у національній правовій системі тощо;
- наукові проблеми у сфері професійної підготовки фахівця з міжнародного права, а саме, обґрунтування концепцій такої підготовки, уточнення стандартів для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії тощо.

Після остаточного погодження з науковим керівником обрані теми кваліфікаційних робіт розглядаються та обговорюються на засіданні кафедри. Завідувач кафедри готує службову записку на ім'я декана факультету з тематикою кваліфікаційних робіт для затвердження.

За цими даними декан факультету бізнесу і права подає до ректорату службову про затвердження тематики кваліфікаційних робіт, склад наукових

керівників, рецензентів і термін, визначений регламентом роботи університету.

Наказ про затвердження тематики кваліфікаційних робіт видається ректором Херсонського державного університету на підставі рішення вченої ради університету.

1.3 Опрацювання літературних джерел

Здобувачеві освіти необхідно самостійно чи разом з науковим керівником дібрати до кваліфікаційної роботи літературні джерела з проблеми дослідження, а саме: законодавчо-нормативні акти, підручники, навчальні посібники, монографії, статті у періодичних виданнях і на електронних ресурсах, визначити найважливіші аспекти роботи, на яких ґрунтуватиметься дослідження.

Пошук літератури в бібліотеці здійснюється за допомогою каталогу, в тому числі електронного, який доступний у навчальному закладі й у Херсонській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Олеса Гончара. Використовувати електронні бібліотеки мережі Інтернет не забороняється, однак до цього слід ставитись критично, тобто впевнитись у достовірності електронних джерел і визначити їхні повні бібліографічні дані. Доцільно здійснювати пошук джерел на веб-сторінках провідних наукових бібліотек, бібліотек закладів вищої освіти й органів державної влади.

У пригоді стане офіційний сайт Верховної Ради України (електронна адреса – <http://www.rada.gov.ua>), де можна ознайомитись із усіма чинними кодексами, законами, міжнародними актами, іншими нормативно-правовими актами, законопроектами.

Аналіз зібраного матеріалу передбачає його сортування та критичну оцінку. Важливо дотримуватись певної техніки такого дослідження, яка дозволяє досягти економії часу й зусиль. Передусім слід встановити наукову значущість кожної окремої позиції зібраної літератури, яка визначає порядок аналізу літературних джерел. Водночас слід мати на увазі, що найновіші й останні за терміном видання наукові праці, як правило, є найбільш повними й точними.

Звернення до праць інших авторів є універсальною практикою,

оскільки таким чином можна продемонструвати, що висловлену думку поділяють відомі й авторитетні дослідники. Доцільним є використання праць відомих авторів як приклад, що вважається особливо продуктивним, коли порівнюються дві й більше позицій. Звернення до думок чи фактів, викладених у працях попередників, дозволяє здобувачеві з'ясувати власну позицію в контексті певної наукової дискусії, пов'язати її із широким колом питань з окресленої проблеми. Таким же чином можна висловити критичне ставлення до думки тих авторів, з поглядами яких здобувач не погоджується.

Зазвичай результати аналізу праць інших авторів викладають шляхом цитування, перефразування чи узагальнення. До цитування висувають деякі формальні правила, а саме: цитата повинна бути дослівною і мати покликання на джерело, не повинна бути надто довгою. Перефразування, переказування, як правило, становить більшу частину матеріалу тексту кваліфікаційної роботи. Це означає, що вже на етапі нотаток здобувач починає писати текст своєї праці. У цьому випадку він намагається передати думку автора якнайближче до оригіналу, але використовуючи власну лексику. Удаючись до цього способу, слід вказати на чуже авторство ідеї за допомогою покликання. Адекватно передати думки іншого автора й уникнути при цьому плагіату допомагає робота за певним послідовним алгоритмом виділивши основні ідеї, передати їх своїми словами, використовуючи синоніми чи слова з подібним значенням. Узагальнення дозволяє одним-двома реченнями передати зміст цілого розділу чи всієї авторської праці.

Таким чином, чужі тексти використовують для того, щоб підтвердити власну думку, проілюструвати власну позицію, протиставити її думці авторитетів чи продемонструвати слабкість аргументації опонентів.

Слід постійно стежити за тим, щоб власна думка не змішувалась у тексті із цитованою. Дослівне запозичення чужого тексту, яке не супроводжується покликанням на джерело, визначається як плагіат. **Робота, автор якої припустився плагіату, до захисту не допускається.**

Досвід керування кваліфікаційними роботами здобувачів свідчить про певні труднощі передавання наукових текстів своїми словами. У ході письмової переробки авторських текстів доцільно послуговуватись готовими мовними конструкціями, що допомагають викласти сутність наукових

досліджень з певної юридичної проблеми.

<i>Смислові відношення</i>	<i>Лексичні конструкції</i>
Покликання на автора наукової праці	Автор статті, дослідник проблеми, вітчизняний чи зарубіжний вчений, науковець, правознавець, юрист, фахівець із юридичних питань, теоретик із питань правознавства, практик у галузі юриспруденції, вітчизняний чи зарубіжний адвокат, нотаріус, працівник прокуратури тощо.
Покликання на літературне джерело	Наукова стаття, наукова праця, дослідження, книга, монографія, посібник, підручник, довідник, наукові матеріали, матеріали конференції, тези, доповідь, чинний кодекс, закон, міжнародний акт, нормативно-правовий акт, законопроект тощо.
Вираження наявності інформації в авторському тексті	Автор розглядає, аналізує, характеризує, порівнює, зіставляє, з'ясовує, стверджує, доводить, розповідає про..., підкреслює, що...; учений зупиняється на..., посилається на..., розглядає зміст щодо..., наголошує на важливості, порушує питання щодо...; дослідник порушує питання про..., критично ставиться до..., ставить завдання з'ясувати, дослідити, проаналізувати..., вважає, що...
Опис авторського тексту	Статтю присвячено проблемі, питанню...; у науковому дослідженні викладено погляд на..., викладені дискусійні твердження, загальновідомі істини, суперечливі погляди, експериментальні дані; в авторській праці здійснено спробу довести, розкрито шляхи..., наведено переконливі докази; у монографії звернено увагу на..., йдеться про..., підкреслено важливість...
Висловлення впевненості чи згоди	Автор переконливо доводить, що..., вважає, обстоює погляд, дотримується точки зору; учений переконаний у..., підтверджує, обґрунтовує доцільність чи важливість; дослідник схвалює, погоджується, поділяє погляд, стверджує, визнає здобутки, дотримується тієї

	ж думки.
Висловлення критики	Автор відзначає недоліки, дорікає в неточності, неуважності; науковець виявляє недоліки, критикує, заперечує, спростовує; учений випускає з поля зору, не розкриває змісту, не підтверджує висновки фактами.
Порядок викладу інформації	По-перше, по-друге, по-третє; спочатку, перш за все, в першу чергу, передовсім, попередньо; одночасно, разом з тим; потім, пізніше, на закінчення, на завершення.
Зв'язок з попередньою і наступною інформацією	Як уже було зазначено, як зазначалось, як було показано, як було доведено, згідно з цим, відповідно до цього; згаданий, зазначений, доведений, викладений, сформульований, визначений, перерахований, вказаний, наведений; обстежуваний, проаналізований, досліджений.
Введення узагальнювальної інформації та прикладів	Розглянемо такі випадки..., наведемо приклад, продовжимо аналіз..., з'ясуємо відношення...; наприклад,...; а саме,...; зокрема,...
Передача авторських висновків	Автор доходить висновку...; дослідник доходить висновку, що...; учений підбиває підсумок...;
Передача власних висновків та узагальнень	На закінчення є підстава стверджувати...; сутність викладеного дає підстави стверджувати...; зі сказаного впливає, що...; у результаті можна дійти висновку, що...; отже, є підстави твердити про...; на основі цього ми переконуємося в тому, що...; узагальнюючи сказане,...; зі сказаного виходить, що...; ці дані свідчать про те, що...; отже,...; таким чином,...; з цього впливає, що...

РОЗДІЛ 2.

ОФОРМЛЕННЯ Й ПІДГОТОВКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ

2.1 Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційної роботи

Обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи ступеня вищої освіти «бакалавр» для здобувачів спеціальності 293 «Міжнародне право» становить не менше 20 сторінок формату А 4. До зазначеного обсягу не входять сторінки зі списку використаних джерел і додатків, але всі сторінки цих структурних частин роботи підлягають наскрізній нумерації.

Загальне оформлення кваліфікаційної роботи за допомогою комп'ютерної техніки виконується з використанням шрифтів текстового редактора Word 6/7 (або більш високої версії) for Windows з полуторним міжрядковим інтервалом і кеглем 14 пунктів. Шрифт Times New Roman, кількість рядків у сторінці складає 30, кількість знаків у рядку – 60-65.

В оформленні роботи слід залишати береги: лівий – 40 мм, правий – 15 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм. Абзацний відступ має складати 1,25 см, вирівнювання основного тексту здійснюється по ширині.

Шрифт друку повинен бути чітким, барабан принтера – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту кваліфікаційної роботи повинна бути однаковою.

Відповідальність за ідентичність друкованої та електронної версій кваліфікаційної роботи (проекту) покладено на здобувача вищої освіти та його/її наукового керівника (наукових керівників).

Кваліфікаційна робота складається з таких структурних частин:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Здобувач вищої освіти готує та надсилає на корпоративну електронну пошту помічнику/помічниці декана із забезпечення якості освіти факультету, на якому навчається:

– два електронних примірники (далі – примірник) кваліфікаційної роботи у форматах DOC, або DOCX, або RTF: (1) повний текст кваліфікаційної роботи (проєкту), назва файлу включає прізвище автора_факультет_рік захисту (наприклад, Petrenko_fbip_2021); (2) текст кваліфікаційної роботи (проєкту), в якому видалено «Титульний аркуш», «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ДОДАТКИ», рисунки і таблиці у вигляді скриншотів і/або перефразованого тексту, назва файлу включає прізвище автора_факультет_рік захисту_check (наприклад, Petrenko_fbip_2021_check);

– заяву для перевірки Університетом системою UNICHECK для виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості кваліфікаційної роботи у паперовій і електронній (підписано електронним цифровим підписом у разі дистанційної і змішаної форм навчання) формах;

– додаток до авторського договору про передачу невиключних прав на використання творів у форматах DOC, або DOCX, або RTF (додаток Б Порядку).

За результатами перевірки й відповідності відсоткам унікальності тексту кваліфікаційна робота в паперовому варіанті подається здобувачем на кафедру, де науковий керівник готує відгук.

У змісті відгуку науковий керівник розкриває такі аспекти:

– загальна характеристика проведеної роботи, ступінь виконання поставлених у дослідженні мети й завдань (повністю, частково, не виконано);

– визначення рівня теоретичних надбань і ступеня розробок, їх повноти, глибини, оригінальності;

– відсутність недоречного цитування, повторів, другорядних моментів, уміння виділити головне з часткового;

– володіння інструментарієм досліджень, науковими методами пізнання, сучасними засобами обробки та інтерпретації інформації;

– уміння аналізувати статистичні дані, користуватися обмеженою інформацією;

- акуратність у дослідженнях, коректність у застосуванні методів аналізу до конкретних об'єктів дослідження;
- валідність і наукову обґрунтованість висунутих на захист положень у кваліфікаційній роботі (проекті);
- аргументованість тверджень у висновках;
- ритмічність роботи та внесення необхідних змін і поправок до тексту кваліфікаційної роботи (проекту), реагування на зауваження наукового керівника, рецензента, завідувача випускової кафедри.

За процедурою далі робота передається на рецензування. Рецензент надає критичні зауваження щодо кваліфікаційної роботи (проекту), оцінює, якою мірою вона відповідає вимогам, що пред'являються до структури та оформлення, пропонує її оцінку.

Вимоги до структурних частин кваліфікаційної роботи:

1. **Титульна сторінка** є першою сторінкою кваліфікаційної роботи, а також основним джерелом бібліографічної інформації, необхідної для обробки та пошуку документа. Титульна сторінка містить найменування закладу вищої освіти, прізвище, ім'я та по батькові виконавця роботи, назву ОПП, спеціальність, код академічної групи, в якій навчається автор, тему кваліфікаційної роботи, прізвище, вчене звання (посаду) наукового керівника, рецензента, місто й рік (зі зразком оформлення титульної сторінки кваліфікаційної роботи слід ознайомитись на випусковій кафедрі).

2. **Зміст** подають на початку кваліфікаційної роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовок), зокрема, вступу, висновків, додатків, списку використаних джерел. У нумерації початкових сторінок не слід застосовувати позначення «С.» або «Стор.». Після номера сторінки крапка не ставиться. Приклад оформлення змісту кваліфікаційної роботи наведено у додатку А.

3. Якщо у кваліфікаційній роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути подано у кваліфікаційній роботі у вигляді окремого списку в переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів, який розміщують перед вступом. Перелік треба друкувати двома колонками, в яких ліворуч за абеткою наводять, наприклад,

скорочення, праворуч – їх детальне розшифрування (додаток Б).

Якщо у кваліфікаційній роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їхнє розшифрування наводять у тексті за першого згадування.

4. **Вступ** розміщують на 3-4-х сторінках кваліфікаційної роботи. Він розкриває сутність і стан наукової проблеми та її значущість, підстави і вихідні дані для опрацювання теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Вступ до кваліфікаційної роботи повинен містити: актуальність теми, яка досліджується; мету і завдання дослідження; об'єкт і предмет дослідження; методи дослідження; практичне значення одержаних результатів; апробацію та публікації результатів дослідження (за бажанням).

На початку вступу обґрунтовується **актуальність** і доцільність обраної теми кваліфікаційної роботи. Висвітлення актуальності обмежується кількома реченнями, що відображають сутність проблеми чи наукового завдання. У цій частині вступу також здійснюється покликання на праці вчених, де започатковано вирішення проблеми.

Далі формулюють **мету** і **завдання**, які необхідно вирішити у процесі виконання роботи.

Об'єкт дослідження – це юридичний процес чи правове явище, що породжує проблемну ситуацію, й обране для вивчення. **Предмет** дослідження обирається в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Предмет дослідження являє ту частину об'єкта, на яку спрямовано основну увагу в ході виконання кваліфікаційної роботи.

У вступі наводять перелік використаних **методів дослідження**, які перераховують, визначаючи, що саме досліджувалось за допомогою того чи іншого методу. Це дає змогу пересвідчитись у логічності та доцільності вибору саме цих методів.

У кваліфікаційній роботі, що має теоретичне значення, наводять відомості про наукове використання результатів досліджень чи рекомендації щодо їх використання. У роботі, що має прикладне значення, наводять відомості про **практичне значення** одержаних результатів чи рекомендації щодо їх використання. Відзначаючи практичну цінність здобутих

результатів, слід розкрити ступінь їх готовності до використання чи масштаби використання.

5. **Основна частина** кваліфікаційної роботи складається з розділів, кожен з яких починають з нової сторінки. Традиційно в кваліфікаційній роботі ступеня вищої освіти «бакалавр» виділяють два розділи і кожен з них може містити по 2-3 підрозділи. У підрозділах кваліфікаційної роботи розглядаються загальні теоретичні, практичні та методичні підходи до вирішення проблеми з використанням літературних джерел із досліджуваної тематики, на які обов'язково слід робити покликання.

Перший розділ включає огляд літератури з теми кваліфікаційної роботи й вибір напрямів дослідження. У цьому розділі окреслюються основні етапи розвитку наукової думки з проблеми дослідження. Здійснивши огляд праць дослідників, здобувач повинен виділити ті питання, що лишились невирішеними, визначивши таким чином місце свого дослідження у розв'язанні поставленої проблеми. Підбиваючи підсумки в першому розділі, доречно акцентувати увагу на необхідності проведення досліджень у відповідній галузі.

Другий розділ традиційно містить аналіз сучасного стану дослідження порушеної проблеми чи виклад загальної методики й основних методів дослідження. У цьому розділі кваліфікаційної роботи традиційно обґрунтовують вибір напряму дослідження, наводять методи розв'язання завдань і їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методику проведення дослідження.

У кінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу виокремити загальні висновки від другорядних подробиць. Викладення матеріалу основної частини кваліфікаційної роботи підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

6. **Висновки** розміщують безпосередньо після основної частини кваліфікаційної роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках узагальнюють найважливіші наукові та практичні результати, одержані у кваліфікаційній роботі, тому кількість висновків має відповідати кількості поставлених завдань.

7. **Список використаних джерел** наводять наприкінці тексту

кваліфікаційної роботи, починаючи з нової сторінки. До переліку використаних джерел відносять ті джерела, на які було зроблено покликання в роботі. Кількість наведених бібліографічних джерел у переліку повинна становити близько 20. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи. Джерела можна розташовувати в порядку покликань у тексті, а також в алфавітному порядку перших авторів чи заголовків. Приклад оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел до кваліфікаційної роботи наведено у додатку В.

8. За необхідності до **додатків** вводять допоміжний матеріал, що потрібний для повноти сприйняття роботи, та ілюстрації допоміжного характеру. Матеріал, що надається в додатках, повинен відповідати обраній темі дослідження й містити необхідні дані, які були базою для проведення досліджень і практичних розробок. У змісті слід виокремлювати кожний додаток.

Оформлюючи заголовки структурних частин кваліфікаційної роботи “ЗМІСТ”, “ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ”, “ВСТУП”, “РОЗДІЛ”, “ВИСНОВКИ”, “СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ”, “ДОДАТКИ”, слід враховувати їхню симетричність до набору.

Текст основної частини кваліфікаційної роботи може включати розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Нумерацію розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, подають арабськими цифрами без знаку №.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапки не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Наприклад:

<p style="text-align: center;">РОЗДІЛ 1 СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ ТА ЇЇ РОЛЬ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН</p>

Такі структурні частини кваліфікаційної роботи як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами

(крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, то їх розділяють крапкою. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу й порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Після номера підрозділу крапку не ставлять, наприклад: «2.3» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу. Наприклад:

2.3 Особливості правового статусу СОТ як міжнародної економічної організації

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервалам. Кожну структурну частину кваліфікаційної роботи слід починати з нової сторінки.

3. **Нумерацію сторінок** подають арабськими цифрами у правому верхньому кутку сторінки. Першою сторінкою кваліфікаційної роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок кваліфікаційно роботи, але на ньому номер сторінки не ставлять. Другою сторінкою роботи є зміст. Починаючи з цієї сторінки та на наступних сторінках, номер проставляють у правому верхньому куті без крапки в кінці.

4. **Ілюстрації** (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти), **таблиці, формули, примітки до тексту й таблиць** оформлюють згідно з вимогами Положення про кваліфікаційну роботу (проект), затвердженого наказом ХДУ від 09.10.2020 № 953-Д.

5. **Додатки** оформлюють як продовження кваліфікаційної роботи на її наступних сторінках, розміщуючи їх у порядку появи покликань у тексті кваліфікаційної роботи.

Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки й мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка малими літерами з першої великої друкується слово й велика літера, що позначає додаток. Нижче з нового рядка посередині друкується заголовок додатку з першої великої літери. Наприклад:

Додаток А

Види міжнародних товарних організацій

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ї. Один додаток позначається як додаток А.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д. 1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д; формула (А.1) – перша формула додатка А.

2.2 Підготовка кваліфікаційної роботи до захисту

Здобувач вищої освіти повинен якісно виконати кваліфікаційну роботу і вчасно подати її на кафедру для рецензування. Ця умова надає можливість згідно із зауваженнями у відгуку наукового керівника підготуватися до її попереднього захисту на кафедрі та захисту в екзаменаційній комісії з атестації здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр».

Під час захисту кваліфікаційної роботи здобувач повинен продемонструвати глибоке розуміння питань теми дослідження, досконале володіння матеріалом теми, термінологією, понятійним апаратом. Водночас здобувач повинен бути готовий відповісти на запитання, що виникають під час захисту у членів екзаменаційної комісії з атестації здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр». Питання членів комісії пов'язані з темою кваліфікаційної роботи й мають на меті перевірити рівень засвоєння теми дослідження.

Крім з'ясування відповідей на зауваження наукового керівника й підготовки відповіді на можливі запитання членів комісії щодо теми роботи здобувач готує **усний виступ** на 10 хвилин.

Доповідь повинна відображати: обґрунтування актуальності теми, мету й завдання роботи, основні результати аналізу матеріалів чинного

законодавства й творчі розробки автора. Особливе місце має бути відведене обґрунтованим пропозиціям і рекомендаціям та оцінці їх ефективності.

Під час підготовки до захисту здобувач має погодити зі своїм науковим керівником не лише складену ним стислу доповідь щодо кваліфікаційної роботи, але й підготовлені наочні матеріали (4-6 сторінок із найважливішими ілюстративними матеріалами, оформленими у вигляді плакатів, роздаткового матеріалу, а також диски, слайди, фотографії, макети, рекламні проспекти чи презентацію). Наочні матеріали мають послідовно ілюструвати доповідь здобувача та забезпечувати повноту висвітлення всіх положень, які підлягають захисту.

Захист кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії з атестації здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» здійснюється за певним порядком, установленим у закладі освіти.

На засідання екзаменаційної комісії до початку захисту подаються такі документи:

- кваліфікаційна робота здобувача освіти;
- письмовий відгук керівника кваліфікаційної роботи;
- рецензія на кваліфікаційну роботу;
- інші матеріали, які характеризують наукову та практичну цінність виконаної роботи (довідки про впровадження пропозицій здобувача вищої освіти у практичну юридичну діяльність, видані статті студента з теми кваліфікаційної роботи тощо).

Студент стисло доповідає комісії сутність проведеного дослідження, дає оцінку отриманим результатам, ілюструючи доповідь покликанням на наочні матеріали.

Після доповіді члени екзаменаційної комісії, присутні на захисті викладачі, фахівці можуть задавати здобувачеві запитання щодо змісту кваліфікаційної роботи. Відповіді мають бути конкретними, аргументованими й точними.

Кваліфікаційна робота оцінюється членами екзаменаційної комісії після публічного захисту за національною шкалою оцінок, за 100-бальною шкалою та за шкалою ECTS.

Загальна кількість балів включає оцінки за:

- якісні параметри кваліфікаційної роботи – максимально 50 балів;

- публічний захист – максимально 40 балів;
- організація дослідження та оформлення роботи – максимально 10 балів.

За результатами захисту кваліфікаційної роботи екзаменаційна комісія на закритому засіданні приймає рішення:

- щодо оцінки захисту роботи (враховуючи відгук керівника, рецензента, зміст доповіді, відповіді на запитання);
- про присвоєння здобувачеві відповідної кваліфікації;
- про видачу йому диплома.

Здобувач, який отримав на захисті кваліфікаційної роботи незадовільну оцінку, має бути відрахований із закладу вищої освіти, у цьому випадку йому видається академічна довідка встановленого зразка. За ним залишається право бути повторно допущеним до захисту кваліфікаційної роботи в наступному навчальному році.

Якщо захист кваліфікаційної роботи не відбувся з поважних причин, про що студент має подати відповідні документи екзаменаційній комісії, ректор закладу вищої освіти може подовжити термін його навчання до наступного терміну роботи екзаменаційної комісії із захисту кваліфікаційних робіт, але не більше як на один рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення про кваліфікаційну роботу (проект): затв. Наказом ХДУ від 09.10.2020 № 953-Д. URL: <http://www.kspu.edu/About/Faculty/IPHS/ChairHistoryUkraine/102030.aspx> (дата звернення: 18.10.2020).
2. Порядок виявлення та запобігання академічного плагіату в науково-дослідній та навчальній діяльності здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті): затв. Наказом ХДУ від 04.09.2020 № 800-Д. URL: <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA%20%D0%B2%D0%B8%D1%8F%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4> (дата звернення: 30.04.2020).
3. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень: навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти. Київ: РИПЦ «ДІНІТ», 2000. 59 с.
4. Стратонов В. М., Риженко І. М., Чабан Н. І. Методичний посібник до виконання та захисту дипломних робіт ступеня вищої освіти «бакалавр» для студентів спеціальності 6.030401 «Правознавство». Херсон, 2017. 38 с.
5. Стратонов В. М., Риженко І. М., Чабан Н. І. Навчально-методичний посібник до виконання та захисту дипломних робіт другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» галузі знань «Цивільна безпека». Херсон, 2018. 39 с.
6. Учїться висловлюватися / редкол.: П. І. Білоусенко (голова) та ін. Київ: Рад. школа, 1990. 126 с.
7. Чабан Н. І. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч.-метод. посіб. Херсон: ХНУВС. 2010. 260 с.
8. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. 5-те вид-ня стер. Київ: Знання, 2006. 307 с.

Додаток А

Зразок оформлення змісту кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Проблеми імплементації принципів діяльності СОР в українське законодавство	5
1.1 (назва підрозділу)	5
1.2 (назва підрозділу)	12
1.3 (назва підрозділу)	20
РОЗДІЛ 2. Характеристика України як учасника СОР	25
2.1 (назва підрозділу)	25
2.2. (назва підрозділу)	30
2.3. (назва підрозділу)	37
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	48
Додаток А	48
Додаток Б	49

Додаток Б

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ДСКН	Державна служба України з контролю за наркотиками
ЄС	Європейський Союз
ЄМЦННЗ	Європейський моніторинговий центр з питань наркотиків та наркотичної залежності
EMCDDA	Європейський центр моніторингу наркотиків і наркозалежності
Нацполіція України	Національна поліція України
ООН	Організація Об'єднаних Націй
Держлікслужба України	Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками
ДПС України	Державна податкова служба України
КС України	Конституційний суд України
Конвенція 1961 р.	Єдина конвенції про наркотичні засоби
Конвенція 1988 р.	Конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
МККН	Міжнародний комітет з контролю за наркотиками
СБ України	Служба Безпеки України

Додаток В

Приклад оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел

Законодавчі та нормативні документи	<p>Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. <i>Офіційний вісник України</i>. 2008. № 93. С. 89. Ст. 3103.</p> <p>Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.</p> <p>Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері: від 1 груд. 2005 р. <i>Офіційний вісник України</i>. 2006. № 13. Ст. 945.</p> <p>Питання приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA): Указ Президента України від 10.05.2016 № 200/2016. <i>Офіційний вісник України</i>. 2016. № 38. Ст. 1458.</p> <p>Постанова Європейського суду з прав людини від 30 квіт. 2009 р. № 13444/04 по справі «Глор проти Швейцарії» URL: http://rada.gov.ua (дата звернення: 28.01.2021).</p> <p>Про ратифікацію Угоди між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020»: Закон України від 15.07.2015 № 604-VIII. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2015. № 35. Ст. 349.</p> <p>Спільна заява Саміту Східного партнерства у Празі: м. Прага, 7 трав. 2009 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_437 (дата звернення: 15.11.2020).</p>
-------------------------------------	--

	<p>Статут Международного Суда ООН. URL: http://www.un.org/ru/icj/statut.shtml (дата звернення: 03.09.2019).</p>
Книги одного, двох або трьох авторів	<p>Буроменський М. В. Міжнародний захист прав людини та права біженців: навч. посіб. Київ: ВАІТЕ, 2002. 160 с.</p> <p>Гудима Д. А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження. Львів: Край, 2009. 292 с. (Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. Сер. 1, Дослідження і реферати; Вип. 20).</p> <p>Банчук О. А., Демкова М. С. Правова допомога: Зарубіжний досвід та пропозиції для України. Київ: Факт, 2004. 504 с.</p> <p>Вороб'єв А. В., Поляков А. В., Тихонравов Ю. В. Теория адвокатуры. Москва: Грань, 2002. 496 с.</p> <p>Татам Алан. Право Європейського Союзу: підруч. для студ. вищих навч. закладів / перекл. з англ. - Київ: «Абрис», 1998. 424 с.</p> <p>Тускоз Ж. Міжнародне право: підруч. / перекл. з франц. - Київ: «АртЕк», 1998. 416 с.</p> <p>Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право і процес: монографія. Київ: Парламент. вид-во, 2014. 517 с.</p>
Книги чотирьох, п'яти авторів	<p>Воскобитова Л. А., Гутников А. Б., Захаров В. В. Профессиональные навыки юриста: Опыт практического обучения / редкол.: Л. А. Воскобитова (председатель) и др. Москва: Дело, 2001. 416 с.</p> <p>Балл Г. О., Медінцев В. О., Нікуленко О. О., Російчук Т. А. Гуманістичні орієнтири в методології психологічної науки: монографія / редкол. Г. О. Балл (голова) та ін. Київ: Вид-во «Педагогічна думка», 2007. 98 с.</p>
Книги під назвою (без автора)	<p>Класифікатор професій: ДК 0003: 2005. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.</p> <p>Методичні рекомендації з підготовки документів</p>

	<p>місцевих органів виконавчої влади: навч.-метод. збірник / Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підрозділів, установ і організацій / упоряд. А. М. Сокулінський. Чернігів: ЦППК, 2010. 25 с.</p> <p>Философский энциклопедический словарь. Москва: Советская энциклопедия, 1983. 837 с.</p>
Багатотомні видання	<p>Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: «Українська енциклопедія», 1998.</p> <p>Т. 1: А - Г. 1998. 672 с.: іл.</p> <p>Т. 2: Д - Й. 1999. 744 с.: іл.</p> <p>Т.3: К-М. 2001. 792с.: ил.</p> <p>Т.4: Н-П. 2002. 720с.: ил.</p> <p>Т.5: П-С. 2003. 733с.: ил.</p> <p>Т.6: Т-Я. 2004. 768 с.: ил.</p>
Окремі томи багатотомного видання	<p>Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 1. Професії працівників, які є загальними для всіх видів економічної діяльності. Розділ 1. Професії керівників, професіоналів, фахівців та технічних службовців: затв. наказом М-ва праці та соціальної політики України від 29 груд. 2004 р. № 336. URL: http://zumf.com/doc (дата звернення: 22.02.2017).</p> <p>Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / редкол.: В. В. Дубічинський (голова) та ін. Харків: ВД «Школа», 2006.</p> <p>Т. 2: Д Кошці 1985. 572 с.</p>
Томи (випуски) періодичних видань, що продовжують я	<p>Добрянський С. П. Особливості формування моральної культури юриста у сучасних умовах. <i>Вісник Львівського університету</i>. Серія юридична. 2009. Вип. 49. С. 14-19.</p> <p>Отраднава О. О. Множинність осіб у деліктних зобов'язаннях. <i>Бюлетень Міністерства юстиції України</i>.</p>

	2013. № 7(141). С. 76-82.
Дисертації	<p>Занік Ю. М. Інтелектуальна культура юриста: філософсько-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2006. 178 с.</p> <p>Токман А. А. Педагогічні засади формування моральних якостей курсантів навчальних закладів МВС України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Луганський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом. Луганськ, 2011. 329 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>Підлубна Т. М. Право на захист цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2009. 22 с.</p> <p>Микієвич М. М. Правові засади організації та діяльності Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2007. 40 с.</p>
Електронні ресурси	<p>Соколенко О. Л. Юридична клініка в правоосвітній діяльності. URL: http://www.nbu.gov.ua (дата звернення: 15.11.2020).</p> <p>Хорошилова О. В. Тактика та методика консультування клієнта: електронні ресурси юридичної клініки «Захисник» Донецького юридичного інституту ЛДУВС. URL: http://lawhelp.dli.donetsk.ua (дата звернення: 27.12.2020).</p>
Статті з книги	<p>Даньшин І. М. Злочини проти громадського порядку та моральності. <i>Кримінологія. Загальна та Особлива частини</i>: підручник / ред. В. В. Голіна. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2009. Розд. 15. С. 138-145.</p>
Статті довідкового видання	<p>Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Б. С. Шемшученко. Київ: Юрид. думка, 2007. С. 550.</p>

<p>Статті з журналів та періодичних видань</p>	<p>Скрябін О. М. Психолого-правові аспекти розвитку комунікативних здібностей адвокатів. <i>Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»</i>. 2011. № 3. С. 15-20.</p> <p>Тюріна В. О. Система цінностей і правова соціалізація майбутніх правоохоронців. <i>Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді</i>: зб. наук. праць. Київ: Ін-т проблем виховання АПН України, 2006. Вип. 9. Кн. 2. С. 156-160.</p> <p>Шульженко Ф. П. Юридична освіта в Україні в контексті Болонського процесу: соціальні аспекти. <i>Юридична Україна</i>. 2004. № 12. С. 75-82.</p>
<p>Матеріали конференцій</p>	<p>Лоджук М. Т. Правові основи та ключові етапи здійснення процесуального представництва студентом-клініцистом інтересів відвідувачів юридичних клінік в цивільному судочинстві. <i>Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави</i>: матеріали міжнарод. щорічної наук. конф. молодих вчених, аспірантів і студентів, присвяч. пам'яті видатних вчених-юристів П. О. Недбайла, О. В. Сурілова, В. В. Копейчикова (Львів, Одеса, 11-13 лют. 2010 р.). Львів; Одеса, 2010. С. 102-104.</p> <p>Очиченко О. Г. Випадок як суб'єктивна підстава виникнення неможливості виконання зобов'язань. <i>Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права</i>: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 91-й річниці від дня народж. В. П. Маслова (Харків, 15 лют. 2013 р.). Харків, 2013. С. 350-352.</p>

Навчальне видання

**Риженко Ірина Миколаївна
Гладенко Олександр Миколайович
Чабан Наталя Іванівна**

**Методичні рекомендації до виконання, захисту та оцінювання
кваліфікаційних робіт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 293 «Міжнародне право»
галузі знань «Міжнародні відносини»**

Технічний редактор — Чабан Н. І.